

FOCUS

HET KASTEEL

VAN DINAN

**DOORHEEN DE
EEUWEN**

**VILLES
& PAYS
D'ART &
D'HISTOIRE**

DOORHEEN DE EEUWEN

1. De woontoren van het kasteel van Dinan, gebouwd in 1380, is het werk van Jan IV, hertog van Bretagne.

Het kasteel, een emblematisch monument van de stad Dinan, is een fascinerende getuigenis van het steenwerk uit de late middeleeuwen.

DINAN EN DE HERTOGEN VAN BRETAGNE

In 1380 keerde hertog Jan IV terug naar Bretagne na enkele jaren van ballingschap in Engeland. Om er zijn macht voor eens en altijd te kunnen vestigen, ondernam hij een enorm bouwproject in zijn hertogdom.

In Dinan, een bijzonder dynamische stad die hem lange tijd geweigerd had, had Jan IV een uitzonderlijk architecturaal project in petto, vergelijkbaar met de opmerkelijke stadsmuren - toen de grootste in Bretagne - die aan het einde van de 13e eeuw gebouwd werden door hertog Jan I en zijn opvolgers.

DE PALEISTOREN VAN HERTOG JAN IV

Om zijn gezag in de regio rond Dinan te laten gelden, gaf Jan IV aan Etienne Le Tur de opdracht om er een woontoren te bouwen, die in die tijd ongeveer 45 meter hoog was. Hoewel het de interne volumes comprimeerde, maakte de keuze voor een verticaal gebouw het mogelijk om de macht van de hertog te laten zien door de opeenstapeling van ruimtes: terwijl de lagere verdiepingen gereserveerd waren voor de werking van het kasteel - opslag, keuken - werden op de tussenliggende verdiepingen een opeenvolging van voorstellingsruimten en intiemere slaapkamers tentoongesteld. Op deze manier was het mogelijk om het belang van een figuur in te schatten aan de hand van het aantal verdiepingen dat hij of zij mocht beklimmen.

De woontoren - een echt prinselijk paleis - werd wellicht al in 1384 voltooid en had oorspronkelijk een binnenplaats en een lager gelegen binnentuin met de bijgebouwen: smederijen, stallen, duiventil...

Buiten Bretagne vormde het kasteel van hertog Jan IV in Dinan - met de kwaliteit van het decor en de complexiteit van de structuren - een uitdaging voor de Franse koning Karel V, wiens koninklijke kasteel in Bois-de-Vincennes de mode van torenresidenties nieuw leven had ingeblazen.

1. Aan het einde van de 16e eeuw werd het kasteel van Dinan omgebouwd tot een waar fort.

EEN EERSTE ACHTERLATING

Hoewel het kasteel tot in de jaren 1640 de residentie van de gouverneur van Dinan bleef, werd de vergevorderde staat van verval in 1654 vastgesteld en in juni 1669 bevestigd in een brief van de luitenant van de koning aan Colbert: 'Mijn Heer, ik ben verplicht te betalen voor de accommodatie die ik hier bewoon omdat de accommodatie in het kasteel volledig geruïneerd is'.

Het rapport dat in 1693 werd geschreven door de militaire ingenieur Siméon Garengneau beschrijft een gebouw waarvan de muren nog stevig zijn, maar zonder deuren of ramen en met een verwoest dak. Er werd een eerste project aan de koning voorgesteld om het kasteel te restaureren om er onderdak te bieden aan de gouverneur en de luitenant, maar dit werd uiteindelijk verworpen. Een tweede project, uit 1701, was niet succesvoller, wat het monument op de lange termijn leek te verdoemen.

DE PERIODE VAN DE GEVANGENEN

In 1703, tijdens het hoogtepunt van de Spaanse Successieoorlog (1701-1714), keurden het Ministerie van Oorlog en Marine echter een programma goed om het kasteel van Dinan te restaureren met als doel het om te vormen tot een groot detentiecentrum voor soldaten en matrozen die door de Franse vloot gevangen waren genomen. Op dat moment werd besloten om het oude leien dak te vervangen door het huidige terras, waardoor het monument zijn huidige vorm kreeg. In de 18e eeuw werden honderden Engelse gevangenen in de torens van het kasteel vastgehouden.

Met de Franse Revolutie bleef de gevangenisfunctie bestaan, maar de aard van de gevangenen veranderde: het kasteel veranderde van een militaire gevangenis in een gewone gevangenis in 1817, en dat bleef zo tot in 1904.

HET FORT VAN DE HERTOG VAN MERCŒUR

Aan het einde van de 16e eeuw onderging de voormalige residentie van Jan IV grote werken die de omgeving aanzienlijk veranderden. Van 1585 tot 1598, in de onrustige context van de godsdienstoorlogen, was Dinan in handen van de hertog van Mercœur, leider van de katholieke liga in Bretagne. De stad speelde een belangrijke strategische rol in het noordoosten van Bretagne en de verdedigingswerken werden aanzienlijk versterkt en gemoderniseerd.

Het kasteel was verbonden met de Coëtquentoren door de 'ondergrondse doorgang Mercœur' en geïsoleerd van de rest van de stad door een brede gracht en een gebastioneerde binnenplaats - waarvan de ontwikkeling leidde tot de verdwijning van de zogenaamde belle - en speelde nu net zo goed een rol in de verdediging van de stad als in de controle van de bevolking door het garnizoen.

In de nacht van 31 januari 1598 veroverden de troepen van Hendrik IV Dinan. Het garnizoen - ongeveer honderd man - verschanste zich in het kasteel en hield tot 13 februari stand tegen meer dan 3000 koninklijke soldaten en de opstandelingen uit Dinan.

1. In 1908 opende het 'Kasteelmuseum' zijn deuren.

2. In 2019 heeft een architectuurproject de fundamenteën van de belangrijkste binnenplaats hersteld, die in het begin van de 19e eeuw werd verwoest.

HET 'KASTEELMUSEUM'

In 1906 kocht de stad Dinan het kasteel van de staat voor 30.000 Franse frank om er haar museum voor «monumentale archeologie en natuurwetenschappen» in te vestigen, dat toen nog in het Hôtel de Ville was gehuisvest. De stad begon ook met de restauratie van de hertogelijke toren. Twee jaar later, in 1908, opende het 'Kasteelmuseum' zijn deuren.

Een eeuw lang werd er een grote verscheidenheid aan collecties tentoongesteld, waaronder veel etnografische voorwerpen die verzameld waren in de gemeenschappen langs de oevers van de Rance.

De collecties van het museum werden tussen 2014 en 2018 geleidelijk overgebracht naar de gemeentelijke reserves, omdat ze niet verenigbaar waren met de ontwikkeling van het kasteel en te lijden hadden onder moeilijke conserveringsomstandigheden. Hierdoor kwam de weg vrij voor een ambitieus project om het monument te verbeteren.

HET KASTEEL, EEN HISTORISCH EN CULTUREEL MONUMENT IN DINAN

In de afgelopen jaren hebben een aantal historici en castellologen - met name Marc Déceneux in 2005 en Jean Mesqui in 2015 - onze kennis van het monument aanzienlijk verbeterd. Verre van de folkloristische 'Donjon van hertogin Anne' of de sobere gevangenis, is het kasteel, gebouwd door Jan IV, hertog van Bretagne, in feite een uitzonderlijk voorbeeld van de vorstelijke residenties van het einde van de 14e eeuw.

Tussen 2017 en 2019 hebben restauratiewerkzaamheden de verschillende delen van het monument in hun oude glorie hersteld, terwijl de belangrijkste binnenplaats nieuw leven werd ingeblazen als onderdeel van een ambitieus restauratieproject.

Op basis van ongepubliceerde historische bronnen en experimentele archeologie dompelt de scenografie van het Kasteel van Dinan de bezoekers onder in de middeleeuwse samenleving van de 14e en 15e eeuw.

BEZOEK AAN HET MONUMENT

1. De Coëtquen-toren werd tussen 1476 en 1481 gebouwd en aangepast aan de vooruitgang van het buskruitgeschut.

2. Sinds 2018 is er in de Coëtquen-toren een tentoonstelling over oorlogskunst in de 14e en 15e eeuw.

Al sinds het einde van de 16e eeuw en de werkzaamheden van de hertog van Mercœur is de Coëtquen-toren het tweede sterke punt van het kasteel van Dinan, na de hertogelijke toren.

DE COËTQUEN-TOREN

De Coëtquen-toren werd tussen 1476 en 1481 gebouwd en maakte deel uit van een groot fortificatieprogramma ontworpen door Frans II, hertog van Bretagne.

Met het oog op de Franse dreiging en de aanzienlijke vooruitgang op het gebied van buskruitartillerie, werden de stadsmuren gemoderniseerd. De Coëtquen-toren, met zijn talrijke kanonneerboten die bediend werden door kazematten en imposant metselwerk, versterkte de zuidwestelijke hoek van de muren van Dinan.

Naast zijn militaire dimensie is deze artillerietoren ook een zeer goed bewaard gebleven structuur. De grote ramen, kussens en prachtige open haarden getuigen van de wens om een minimum aan comfort te bieden voor de lange avonden waarop de burgerlijke militie moest waken.

PLAN VAN HET KASTEEL

- ① Hertogelijke toren
- ② Erehof
- ③ Porte du Guichet
- ④ Coëtquen-toren
- ⑤ Binnenplaats en bastion
- ⑥ Greppels

1. De ‘ondergrondse doorgang Mercœur’, gebouwd aan het einde van de 16e eeuw, verbindt de Coëtquen-toren met de Jan IV-toren.

2. De hoofdingang van de woontoren, beschermd door de erehof, wordt omlijst door een opzichtig decor.

DE ‘ONDERGRONDSE DOORGANG MERCOEUR’

De ‘ondergrondse doorgang Mercœur’, gebouwd tussen 1585 en 1597, is in feite een ‘militaire schacht’, met andere woorden een beschermde doorgang waardoor de soldaten van het kasteel discreet van de Coëtquen-toren naar de hertogelijke toren konden gaan. De ruwe structuur getuigt van snel uitgevoerde werkzaamheden, zonder esthetische overwegingen, in een tijd van burgeroorlog toen Dinan een bolwerk was van de katholieke liga in Bretagne.

Dit systeem weerspiegelt ook het wantrouwen van de hertog van Mercœur en het garnizoen van de liga tegenover de mensen van Dinan. Het is veelzeggend dat, terwijl de zuidelijke muur blind is, de noordelijke muur, die naar de stad gericht is, door tientallen schietgaten doorboord is, wat bewijst dat het kasteel van Dinan nu een vesting was die niet alleen Dinan moest verdedigen, maar ook controleren.

DE BINNENPLAATS EN DE INGANG VAN DE HERTOGELIJKE TOREN

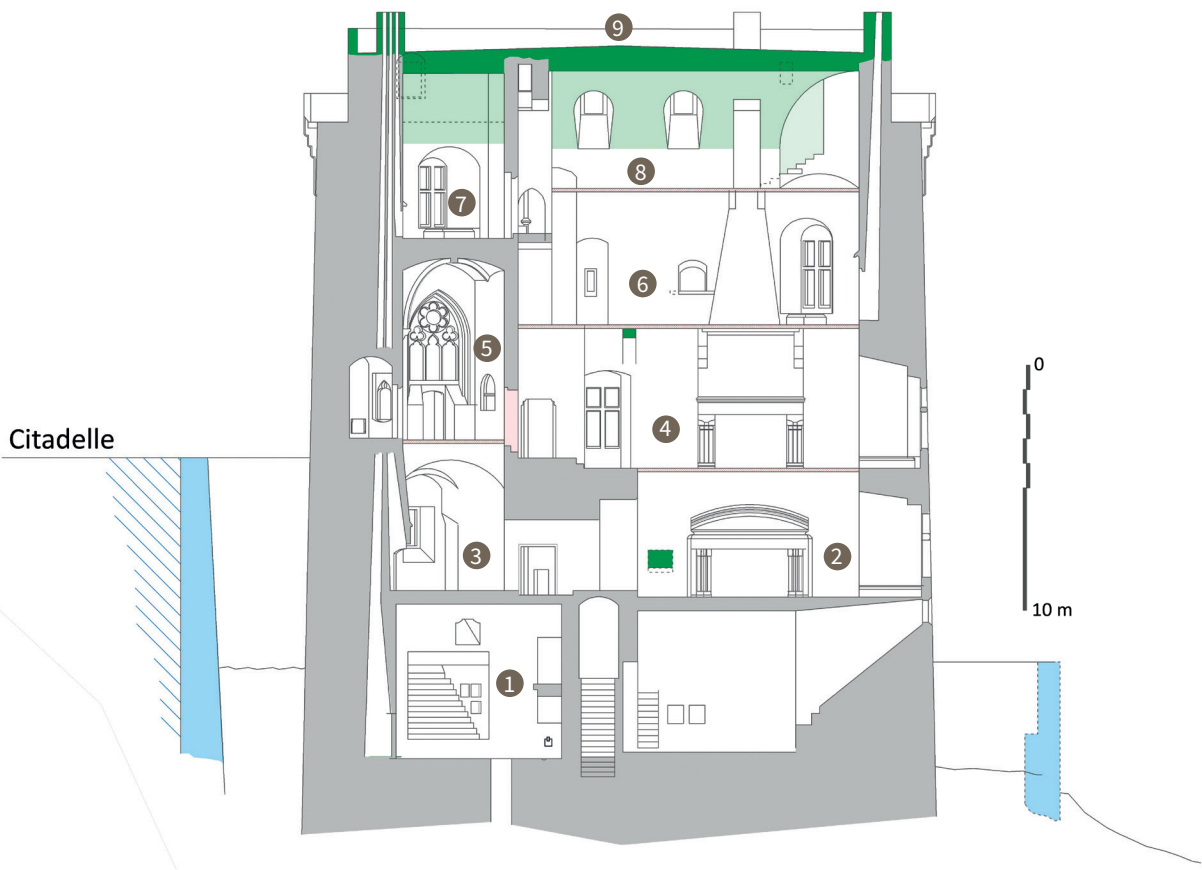
De binnenplaats van de hertogelijke toren, die in 2019 werd gerestaureerd, werd oorspronkelijk bediend door drie ophaalbruggen, waarvan de overblijfselen nog steeds te zien zijn in het steenwerk. Twee van deze ophaalbruggen gaven uit op het platteland, maar de derde, die naar de stad gericht was, bediende een erf - de belle - waar zich de bijgebouwen bevonden.

Het bestaan van deze laatste - een duiventil, een smederij, stallen, etc. - is deels gekend dankzij oude bronnen. In de vloer van de erekoer is een smalle opening te zien, de enige toegang tot een kleine gemetselde kamer die wordt gezien als de kerker van het kasteel. De locatie is geen toeval: symbolisch gezien vertraptte de hertog zijn tegenstanders voordat hij de toren betrad, een architectonische uitdrukking van zijn macht.

De hoofdingang van de toren bestaat uit een voetgangersdeur met daarboven een grote stenen omlijsting versierd met fijn houtsnijwerk. Binnen zorgden een valhek, een zware houten deur en een stunner voor de veiligheid van een lange gang die doorliep naar een kleine wachtkamer en een vierde ophaalbrug, ditmaal met een basculemechanisme.

DOORSNEDE VAN DE HERTOGEELIJKE TOREN

- ① De benedenkeuken
- ② De banketzaal
- ③ De bovenkeuken
- ④ De "chambre de parement"
- ⑤ De kapel
- ⑥ De retraitekamer
- ⑦ De slaapkamer van de hertog
- ⑧ De bewaakerruimte
- ⑨ Het terras

1. Tegen het einde van de 14e eeuw werd het middeleeuwse servies steeds diverser en gespecialiseerder.

2. In de perfect uitgeruste benedenkeuken konden indrukwekkende hoeveelheden voedsel worden bereid.

3. In de banketzaal staat de prinselijke macht centraal.

DE KEUKEN

De benedenkeuken van het kasteel, die zich in de kelder bevindt en overdekt is met een stenen gewelf om verspreiding van vuur te voorkomen, bestaat uit een grote ruimte met een imposante open haard, een groot dressoir, zes kasten die in het steenwerk zijn gebouwd, een waterput en een ingenieus afvoersysteem. Een goederenlift verbond ook de benedenkeuken met de bovenkeuken op de eerste verdieping van de toren.

In de keukens van de prinsen werkten uitsluitend mannen onder het gezag van een zogenaamde 'maître-queue' of chef. Aan het einde van de 14e eeuw zorgden zij voor een revolutie in de culinaire kunsten door de eerste kookboeken te publiceren, zoals het beroemde Viandier, geschreven in de jaren 1370 door Guillaume Tirel, de kok van Koning Karel V, beter bekend onder zijn bijnaam Taillevent.

De archieven hebben de aantekeningen over het eten van hertog Jan IV en zijn gevolg tijdens zijn verblijf in het kasteel van Dinan van 7 tot 23 oktober 1385 bewaard. De enorme hoeveelheid en diversiteit van de aangeboden producten getuigt van de overvloed die in deze keukens heerste: alleen al op 8 oktober werden er 190 broden, 1.200 liter wijn uit Anjou en Gascogne, tientallen heek, zeepaling, roggen, brasem en allerlei kruiden gekocht.

DE BANKETZAAL

De banketzaal, die verlicht wordt door twee grote glas-in-loodramen en verwarmd wordt door een grote open haard versierd met rijkelijk beeldhouwde kapitelen, is een ontvangst- en ontmoetingsruimte die onmisbaar is voor het vertoon van vorstelijke macht. De overvloed aan eten is sowieso al een belangrijk sociaal kenmerk, dat nog wordt versterkt door de luxe en extravagantie van sommige desserts - gigantisch gebak in de vorm van versterkte kastelen of nagebouwde zwanen en pauwen met snavels en poten verguld met bladgoud - die moeten passen bij de rijkdom van de meester des huizes. Het doorgeefluik in de banketzaal, dat in 2019 heropend werd, is nog zo'n sterk sociaal kenmerk.

Het scheidt zowel fysiek als symbolisch het lagere personeel, dat de gerechten uit de keukens bracht, van het personeel dat aan de prinsen verbonden is - de hofmeester of schenker - die de enigen zijn die aan tafel mogen serveren en dus bij de gasten in de feestzaal aanwezig mogen zijn.

Naast de banketzaal is er een kleine kamer met een gootsteennis die als flessenkamer kan hebben gediend. Tot slot was er op ditzelfde niveau een bovenkeuken - direct verbonden met de benedenkeuken, die momenteel niet toegankelijk is voor bezoekers - om de meest delicate gerechten te bereiden.

DE 'CHAMBRE DE PAREMENT'

Oorspronkelijk verdeelde een houten scheidingwand de ruimte in een kleine voorkamer en een grote zogenaamde "chambre de parement" die gereserveerd was voor officiële ceremonies en het uitoefenen van macht. In deze prestigieuze setting sprak de hertog of zijn vertegenwoordiger recht, ontving hij eerbetuigingen en nam hij belangrijke politieke beslissingen.

Deze grote kamer wordt verlicht door grote glas-in-loodramen en valt vooral op door de monumentale open haard met een uitstekende kap - een echt technologisch hoogstandje voor die tijd - en slanke zuilen met kapitelen versierd met eikenbladeren.

De 'chambre de parement' had een beperkte maar bijzonder opzichtige inrichting. Om de grootsheid van de prins te benadrukken, werd er op een houten platform een stoel met een hoge rugleuning geplaatst, bekroond door een wapenschild.

1. De ‘chambre de parement’ is gereserveerd voor officiële ceremonies en is de plek waar de prins zijn macht uitoefent.

2. De zetel van de hertogelijke loge, een symbool van soevereine macht, is gemodelleerd naar de curulische zetel van de Romeinse consuls.

3. De kapel, een essentieel onderdeel van de woontoren, onderscheidt zich zowel door haar kleine afmetingen als door het belang van de beeldhouwde versieringen.

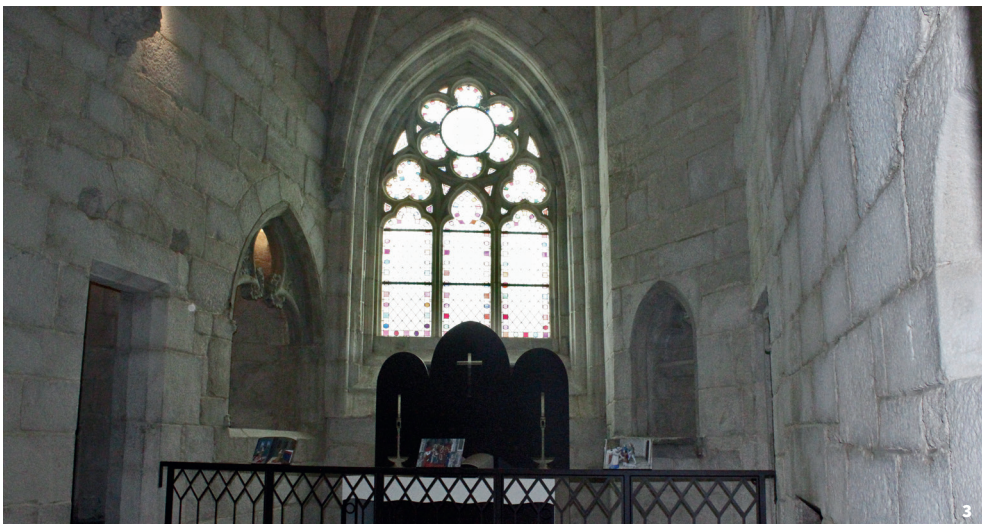
DE KAPEL

De kapel neemt een essentiële plaats in het hart van de hertogelijke toren in. De fijn beeldhouwde gewelfbodems met plantenmotieven getuigen van de zorg en het raffinement waarmee deze ruimte is ingericht. In het dikke metselwerk bevinden zich een kast voor de heilige vaten, een doopvont en een liturgisch bad. Het altaar, dat in 1703 werd verwijderd toen de toren werd omgebouwd tot gevangenis, bevond zich oorspronkelijk onder het raam van de chevet, waar nu de uitgang deur is.

Vanwege de kleine omvang konden alleen de hertog en zijn naaste familieleden de dienst bijwonen, die waarschijnlijk werd voorgegaan door een van de aalmoezeniers die de prinsen op hun reizen vergezelden. De andere bewoners van het kasteel moesten naar de kerk Saint-Sauveur om de mis bij te wonen.

DE HERTOGELIJKE LOGE

De hertogelijke loge is opmerkelijk vanwege de decoratie en bevat een klein privé-salon dat zich onderscheidt door de imposante zetel in het metselwerk. De vorm hiervan - die doet denken aan de curulische zetel van de Romeinse consuls - getuigt van het verlangen naar onafhankelijkheid van hertog Jan IV. Al even uitzonderlijk is de hagoscoop - de opening waardoor de hertog de kerkdiensten kan volgen - die bestaat uit slanke zuilen met daarboven een drielobbe boog die wordt versterkt door imposante gekrulde kolen.

DE RETRAITEKAMER

Tegenover de garderobe opent een kleine De retraitekamer, die gereserveerd is voor de hertog en zijn goede vrienden, is een grote kamer die verlicht wordt door grote glas-in-loodramen.

Net als bij de 'chambre de parent' is het waarschijnlijk dat een lichte scheidingswand de ruimte oorspronkelijk in tweeën deelde, waardoor er een scheiding ontstond tussen een voorkamer en de hoofdkamer die voor het privéleven bestemd was.

In het gezelschap van zijn vrienden en familie kon Jan IV zich uitleven met vrijetijdsactiviteiten zoals muziek luisteren of schaken.

De aanwezigheid van een doorgeefluik bevestigt ook dat als de hertog niet in de banketzaal at, hij hier met zijn familie en vrienden dineerde.

Vlakbij was er een kleine kamer met een open haard en twee kasten aan de muur die dienst deed als 'garderobe', een plek waar kleding, lakens, gordijnen en wandtapijten werden bewaard.

PRIVÉ APPARTEMENTEN

Tegenover de garderobe opent een kleine deur naar een complex netwerk van secundaire trappen die discretie en autonomie garandeerden voor de privéappartementen op de bovenste verdiepingen. Deze bestonden uit een slaapkamer beneden - waarschijnlijk de slaapkamer van de hertog - met daarboven een slaapkamer boven die alleen bereikbaar was via een van de privétrappen. Tot slot maakt een klein appartement - met twee aangrenzende slaapkamers - het geheel compleet. Vanaf 1703 maakten de werkzaamheden om het dak te vervangen door een terras de bouw van een gewelf noodzakelijk, waardoor de bovenste slaapkamer en de woning verdwenen.

Deze collectie weerspiegelt aan het einde van de 14e eeuw echter ook een verlangen om de hertog van Bretagne van intiemere ruimtes te voorzien, zodat hij kon ontsnappen aan een leven van permanente representatie.

1. De retraitekamer is gereserveerd voor de privacy van de hertog en zijn familie.

2. Om de privéwoningen te bereiken, heeft de hertogelijke toren een complex netwerk van secundaire trappen.

3. Het oorspronkelijke dak, dat halverwege de 17e eeuw werd verwoest, werd in 1703 vervangen door een terras.

DE BOVENSTE VERDIEPINGEN EN HET TERRAS

Oorspronkelijk werd de hertogelijke toren bekroond door een groot houten dak en een dak van leisteen. Deze elementen werden in 1693 door ingenieur Garengeau beschreven als ‘bouvvallig’ en vanaf 1703 vervangen door een groot terras dat het silhouet van het gebouw aanzienlijk veranderde. De borstwering is echter bewaard gebleven. Hierdoor kon het garnizoen om het gebouw heen lopen en alle mezekouwen en de werpgaten bedienen die de hoofdpoort beschermden. De borstwering, die opmerkelijk genoeg wordt ondersteund door een reeks elegant gestrekte consoles, kon ook als wandelgalerij worden gebruikt, zoals blijkt uit de kleine rechthoekige nissen. Ze stonden op regelmatige afstanden, werden afgesloten door kleine glazen ramen en bevatten lichtarmaturen.

Vanaf het terras heeft u een prachtig uitzicht over de stad Dinan en het vele erfgoed.

« TEN ZUIDEN EN ZUIDWESTEN LIGT HET KASTEEL, DAT EERDER EEN KLEINE VERBLIJFPLAATS IS VOOR DE GOUVERNEUR, M. DE ROSMADECK, SIEUR VAN LA HUNAUDAYE, EN VOOR ZIJN LUITENANT, SIEUR VAN LA SAULAYE, MET 15 SOLDATEN, DAN EEN VESTING. OMDAT HET SLECHTS BESTAAT UIT ÉÉN GROTE STENEN TOREN EN EEN MASSA STENEN, DUBBEL GEDOTEERD MET PUNTEN DIE BEDEKT ZIJN MET LEISTEEN (...)»

Dubuisson-Aubenay, 1636, *Itinéraire de Bretagne*, p.218.

In de buurt :

De klokkentoren

Rue de l'Horloge
02 96 87 02 26

De basiliek Saint-Sauveur

Place Saint-Sauveur

De kerk Saint-Malo

Grand-rue

De kapel

Sainte-Catherine

Rue Chauffepied

De stadswallen van Dinan

Info :

VV-kantoor Dinan Cap-Fréhel
Rue du Château
0 825 95 01 22
dinan-capfrehel.com

Dinan, stad van kunst en geschiedenis

maakt sinds 1986 deel uit van het nationale netwerk van steden en landen van kunst en geschiedenis. De afdeling Behoud is verantwoordelijk voor een aantal taken:

- Het begrijpen en de waardeverbetering van ons erfgoed

- De bescherming, het onderhoud

- en het herstel van erfgoed

- Het bevorderen van architecturale, stedelijke en landschappelijke kwaliteit

- Het publiek bewust maken van erfgoed in al zijn diversiteit

- De ontwikkeling van erfgoed en cultureel toerisme

Het Ministerie van Cultuur en Communicatie kent het Franse label van de stad van kunst en geschiedenis toe aan lokale overheden die zich inzetten voor een alomvattend beleid om hun erfgoed te beschermen en te promoten bij het grote publiek. Het garandeert de competentie van de teams van de erfgoedafdeling en de kwaliteit van de ondernomen acties.

Dit document is opgesteld door de afdeling Monumentenzorg van Dinan, stad van kunst en geschiedenis.

Afdeling Monumentenzorg en -ontwikkeling
Gemeentehuis Léhon
Place d'Abstatt - Léhon
22100 Dinan

02 96 87 40 40
patrimoine@dinan.fr

Ontdek het programma van Dinan, stad van kunst en geschiedenis :

dinan.fr
chateaudedinan.fr

Teksten

Simon Guinebaud

Grafisch ontwerp

Afdeling Communicatie gebaseerd op het grafisch charter van de steden en dorpen van kunst en geschiedenis

Drukwerk

Roudenn Grafik - Dinan